

HE 38/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tupakkalain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan pyynnöstä DAT Lääkärit tupakkaa ja nikotiinia vastaan -asiantuntijaverkosto antaa lausunnon HE 38/2024 tupakkalain muuttamisesta 6.5.2024.

Taustaa

Tupakoinnin haitat terveydelle on tunnettu jo kauan. Myös savuttomat tupakkatuotteet, kuten nuuska, on osoitettu terveydelle vaaralliseksi. Suuressa ruotsalaisessa väestötutkimuksessa (1978-2010) nuuskan käytön yksinään on todettu lisäävän kuolleisuutta; yksittäisistä syistä lisääntyivät kuolleisuus sydän- ja verisuonitauteihin ja syöpään (Byhamre ym. 2021).

Nikotiinia sisältävät sähkösavukkeet ja nikotiinipussit tulivat tupakan rinnalle 2000-luvun alussa. Niiden käyttö lasten ja nuorten keskuudessa on viime vuosina huomattavasti lisääntynyt ja edelleen lisääntymässä. Uusien nikotiinituotteiden nikotiinipitoisuudet ovat tyypillisesti huomattavan korkeita. Nikotiinipitoisuuksien kasvaessa myös haitat terveydelle lisääntyvät: nikotiinin myrkyllisyys ja nikotiiniriippuvuuden aste ovat sitä suurempia mitä suurempi on käytetyssä tuotteessa oleva nikotiinin pitoisuus. Vaikutukset kehittyvässä elimistössä ovat erilaiset ja merkittävästi haitallisemmat kuin aikuisella (Kinnunen ym. 2019, Vähäkangas ja Ekblad, 2021; DAT Lehdistötiedote, Lääkäripäivät 2024).

Maailmanlaajuisen WHO-raportin mukaan nuorissa ikäluokissa yhä useammin savuttomien tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttäjien määrä on ylittänyt tupakoitsijoiden määrät (WHO 2019). Sähkösavukkeita käyttävät pääasiassa nuoret, jotka usein aloittavat nikotiinin käyttönsä niillä. Tämä johtaa pahimmillaan nuorten siirtymiseen savukkeisiin myöhemmin (Goldenson ym. 2017, O'Brien ym. 2021, Rose ym. 2023).

Savukkeita polttavien nuorten aikuisten ja aikuisten kohdalla on osoitettu, että sähkösavukkeet eivät auta vieroituksessa, vaan usein johtavat sähkösavukkeiden ja savukkeiden yhtäaikaiseen kuluttamiseen (Selya ym. 2018, Rose ym. 2023). Monet ihmisillä havaitut tupakan haitat on osoitettu eläimillä antamalla niille pelkästään nikotiinia (Vähäkangas ja Ekblad 2021).

Tieteellinen näyttö nikotiinista osoittaa yksiselitteisesti, että nikotiini

- 1) on erittäin myrkyllinen hermomyrkky
- 2) aiheuttaa voimakasta riippuvuutta
- 3) vaikuttaa laaja-alaisesti elimistöön häiriten elintoimintoja ja aiheuttaen sairauksia monissa elimissä
- 4) vaikuttaa erityisen haitallisesti kehittyviin elimiin, kuten aivoihin ja keuhkoihin varhaisaikuisuuteen asti

DATin kommentit tämän hetkisiin kirjauksiin HE 38/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tupakkalain muuttamisesta.

DAT pitää ensi arvoisen tärkeää, että lasten ja nuorten keskuudessa nikotiinia sisältävien tuotteiden varhaisia käyttökokeiluja ja päivittäistä käyttöä on kaikin keinoin pyrittävä estämään.

Nikotiinin lyhyt- ja pitkäaikaisvaikutukset sikiöön, lapsiin ja nuoriin ovat merkittävästi haitallisemmat kuin aikuisilla. Nikotiinin annos 1mg per painokilo on ihmiselle tappava annos. Hallituksen esityksessä mainittu ”nikotiiniraja 16,6 milligrammaa nikotiinia grammassa tuotetta” on huonosti määritelty. Parempi olisi määritellä, montako grammaa yksi annos (esim. yksi nikotiinipussi) saa nikotiinia sisältää. Yhden gramman nikotiinipussi, joka sisältää 16,6 mg nikotiinia on pienelle lapselle henkeä uhkaava ja aikuisellekin myrkytysoireita aiheuttava annos. (Lee ym. 2022).

Ei ole myöskään perustelua sallia mitään tunnusomaisia tuoksua tai makuja nikotiinituotteisiin. Tupakkatuotteiden osalta on jo vuosia tiedetty, että erityisesti mentolin ja mintun maut houkuttelevat ja koukuttavat uusia käyttäjiä, ja nykyään yhä nuorempia lapsia ja nuoria. Mentolin tiedetään myös lisäävän nikotiinin imeytymistä.

Ei ole tieteellistä näyttöä päivitettävässä Tupakkalaissa nyt olevalle väitteelle, että ”savuttomien nikotiinituotteiden käyttö ei aiheuta samanlaista terveyshaittaa muille ihmisille kuin tupakointi, minkä vuoksi kaikkia tupakkalaissa säädettyjä tupakointikieltoja ei ehdoteta laajennettavaksi koskemaan myös savuttomien nikotiinituotteiden käyttöä”. Tästä asiasta ei ole olemassa riittävästi riippumatonta tieteellistä tutkimusnäyttöä. On mahdollista, että tutkimustiedon

lisääntyessä uudet nikotiinituotteet osoittautuvat yhtä haitalliseksi tai jopa haitallisemmiksi terveydelle kuin perinteiset tupakkatuotteet. (Vähäkangas ja Juusela, Mediuutiset 2023).

”Myyntiluvallisiin nikotiinilääkevalmisteisiin [NRT-tuotteet] sovelletaan siis jatkossakin tupakkalain ja kemikaalilain sijasta lääkelainsäädäntöä.” DAT on sitä mieltä, että NRT-tuotteita pitäisi voida hankkia vain lääkemääräyksellä, jolloin varmistetaan nikotiinin oikea annostelu ja ohjaus, joita onnistunut nikotiiniriippuvuuden hoito edellyttää. (Vähäkangas ja Juusela, SLL 2023)

Tupakkalakiin on syytä kirjata, että lasten ja nuorten riippuvuussairauksia pitää aktiivisesti ehkäistä ennalta, ja ohjata nikotiiniriippuvuuden kehittänyt lapsi ja nuori vieroitushoitoon. Tällä hetkellä ylä- ja alakouluikäisistä lapsista yli 10 % kertoo itse käyttävänsä nikotiinia sisältäviä tuotteita päivittäin (THL Kouluterveyskysely 2023), mikä on todennäköisesti vain jäävuoren huippu nikotiinituotteita säännöllisesti käyttävien koululaisten määrästä. (Juusela, Lääkärilehti 2024; Vähäkangas ja Juusela, Mediuutiset 2023; Juusela, Satakunnan Kansa 2024).

Suomessa on edelleen syytä tehdä toimenpiteitä raskauden aikaisen tupakoinnin ja nikotiinituotteiden käytön ehkäisemiseksi (OmatAskeleet, Filha ry 2019; Juusela ja Vähäkangas, 2021 & 2022). Tämä olisi huomioitava oppivelvollisten terveydenhuollossa, sekä perusterveydenhuollon sairaskäyntien yhteydessä, ja lisäksi ehkäisy- ja lastenneuvoloissa. Tupakoinnin ja nikotiinituotteiden lopettamiseen tulisi pyrkiä jo raskautta suunniteltaessa. Fertiili-ikäisille, ei-raskaana oleville naisille tulisi tarjota tupakoinnin ja nikotiinin vieroitukseen paras mahdollinen tuki ja tarvittaessa lääkehoito silloin, kun he eivät ole raskaana eivätkä imetä.

DAT haluaa muistuttaa, että terveysviranomaisilla ja ministeriöillä on jo olemassa olevilla menetelmillä ja keinoilla mahdollista tunnistaa nikotiinin käyttö ja puuttua välittömästi nikotiinia sisältävien tuotteiden käyttöön sen vähentämiseksi. Esimerkiksi THLn alueellisen jätevesiseurannan kautta kerättävä tieto nikotiinin pitoisuuksista kertoo väestötasolla ja aluekohtaisesti kaikkia nikotiinia sisältävien tuotteiden käytöstä, annostelutavasta riippumatta. THLn keräämän jätevesiseurannan, THL tilastojen ja olemassa olevien terveyskyselyjen

tietojen perusteella voidaan ohjata täsmällisemmin julkisia resursseja ja viranomaisvalvontaa niille väestöalueille, missä nikotiiniin sisältävien tuotteiden käyttö on runsasta tai niiden käytössä todetaan nousu aiempaan. Tämä on perusteltua, sillä nikotiiniin sisältävien tuotteiden käyttöä on vaikea tunnistaa ja niiden käytön paikallinen ilmaantuminen ennakoiki kaikkien muidenkin päihteiden lisääntyvää käyttöä. Riippuvuutta aiheuttavien aineiden lisääntynyt käyttö aiheuttaa laittomien lieveilmiöiden ilmaantumista.

DAT Lääkärit tupakkaa ja nikotiinia vastaan -asiantuntijaverkoston ehdotukset HE 38/2024 vp Hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi tupakkalain muuttamisesta:

1. Nikotiiniin sisältävien tuotteiden myyntipaikkojen määrää pitäisi merkittävästi vähentää.

- tämä voidaan toteuttaa Hollannin mallin (1.1.24) mukaisesti lopettamalla nikotiiniin sisältävien tuotteiden myynti vähittäiskaupoissa.
- terveydellisistä syistä olisi perusteltua kieltää sähkösavukkeiden ja nikotiinipussien myynti kokonaan.

2. Nikotiiniin sisältävien tuotteiden myynnin ikäraja pitäisi nostaa 20 -vuoteen.

3. Lääkevalmisteina myytävien nikotiinikorvaustuotteiden myynti pitäisi siirtää apteekkiin.

4. Nikotiiniin sisältävien tuotteiden etämyynnin ja ulkomailta tulevan salakuljetuksen valvontaa ja rangaistusasteikkoa pitää tehostaa.

- alaikäisillä nikotiinituotteiden käyttöön ja hallussapitoon pitää pystyä laillisesti puuttumaan
- tuotteiden välittämisestä alaikäisille on oltava erillinen laissa määrätty kova rangaistus
- myynnin ja markkinoinnin kieltoja rikkovat pitää asettaa myyntikieltoon, ja väärästä markkinoinnista myös sosiaalisessa mediassa asettaa ja viedä täytäntöön lain mukaiset rangaistukset

5. Valvontavollisuuksia laiminlyövät viranomaiset pitää asettaa vastuuseen.

- laista ja sen valvonnasta päättävät tahot pitää asettaa vastuuseen vastoin väestön terveyttä tehtävistä päätöksistä

6. Julkisissa viroissa päätöksiä tekevien henkilöiden, valtion avustuksia saavien tahojen (liikelaitokset, järjestöt, yhdistykset) sekä kaikkien lasten ja nuorten toiminnassa mukana olevien toimijoiden sidonnaisuudet tupakka- ja nikotiiniteollisuuteen on tuotava lakisääteisenä esille.

DAT Lääkärit tupakkaa ja nikotiinia vastaan -asiantuntijaverkosto esittää kunnioittaen, että Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus esittäisi Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat ponnet:

PONSI asiasta 1: *Valtioneuvosto antaa tuotevastuulain nojalla Valtioneuvoston asetuksen, jossa määritellään ne tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön aiheuttamat sairaudet ja haitat sekä se tuotteille altistumisaika (käyttöaika), jonka jälkeen sairaus kuuluu tuotevastuulain perusteella korvattavaksi sairaudeksi.*

Tupakka- ja nikotiinituotteet aiheuttavat käyttäjilleen heroinin ja kokaiinin kaltaisen vaikean nikotiiniriippuvuuden, joka johtaa näiden tuotteiden pitkäaikaiseen ja pysyvään käyttöön. Mainitut tuotteet altistavat käyttäjänsä myrkyllisen nikotiinin lisäksi pienille määrille muita myrkyllisiä ja syöpävaarallisia aineita. Vuosien kuluessa altistus johtaa moniin vakaviin ja hengenvaarallisiin sairauksiin. Näistä sairauksista aiheutuvat terveydenhuollon ja sosiaaliturvan kustannukset ovat eri arvioiden mukaan luokkaa 2-3 mrd euroa. Tupakka- ja nikotiinituotteista kannettavat erityisverot eivät kata näitä kustannuksia, vaan maksaja on jokainen suomalainen veronmaksaja. Mielestämme näin ei voi enää jatkua, vaan tupakka- ja nikotiinituotteiden aiheuttamat haitat tulee rahoittaa tuotevastuuperiaatteen pohjalta.

Eduskunta erityisesti korosti tuotevastuulakia säätäessään, että tupakkatuotteiden aiheuttamat haitat kuuluvat vahvan tuotevastuun piiriin. 1990-luvulla lain toimivuutta testattiin oikeudessa. Testaus ei johtanut tuotevastuuseen, koska tuolloin haitan syy-seuraussuhteesta ei syntynyt riittävää yksimielisyyttä.

Maria Juusela, LT

Kliinisen fysiologian ja

isotooppilääketieteen erikoislääkäri

DAT Lääkärit tupakkaa ja nikotiinia

vastaan -asiantuntijaverkoston

puheenjohtaja

6.5.2024

PONSI asiasta 2: Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos aloittaa reaaliaikaisen jätevesiseurannan, mikä kattaa nikotiinia sisältävät tuotteet. Määrittämällä nikotiini ja sen metaboliitit saadaan objektiivista ja luotettavaa tietoa nikotiinia sisältävien tuotteiden käytöstä ja käyttömäärien muutoksesta Suomessa.

PONSI asiasta 3: THL:n tulisi uuden tutkimustiedon tai jo olemassa olevan väestön terveystietojen perusteella selvittää, liittyvätkö nikotiinia sisältävien tuotteiden käyttö tai niiden käytöstä yli sukupolvien raportoidut terveysvaikutukset meillä Suomessa lasten ja nuorten käyttäytymisen häiriöihin tai poikkeuksellisen suurena todettuun ADHD:n esiintyvyyteen (THL 2023).

Espoossa 6.5.2024

Marja Juusela, LT, kliinisen fysiologian ja isotooppilääketieteen erikoislääkäri

DAT Lääkärit tupakkaa ja nikotiinia vastaan -asiantuntijaverkoston puheenjohtaja

Kirjallisuus

Byhamre ML, Araghi M, Alfredsson L, Belloc R, Engström G, Eriksson M, Galanti MR, Jansson JH, Lager A, Lundberg M, Östergren PO, Pedersen NL, Trolle Lagerros Y, Ye W, Wennberg P, Magnusson C. Swedish snus use is associated with mortality: a pooled analysis of eight prospective studies. *Int J Epidemiol*. 2021; 49: 2041-2050.

Goldenson NI, Leventhal AM, Stone MD, McConnell RS, Barrington-Trimis JL. Associations of E-Cigarette Nicotine Concentration and Subsequent Cigarette Smoking and Vaping Levels in Adolescents. *JAMA Pediatr*. 2017; 171: 1192–1199.

Juusela M, Vähäkangas K: Kohti savutonta ja nikotiinitonta elämää (2021, ISBN 978-951-9398-94-5).

Kinnunen J, Ollila H, Minkkinen J, Lindfors P, Timberlake D, Rimpelä A. Nicotine matters in predicting subsequent smoking after e-cigarette experimentation– a longitudinal study among Finnish adolescents. *Drug and Alcohol Dependence* 2019; 201:182-187.

Lee JE, Jang TC, Seo YW. Unintentional fatal toxicity due to nicotine chewing gum: A case report. *Medicine* 2022;101:43(e31225).

O'Brien D, Long J, Quigley J, Lee C, McCarthy A, Kavanagh P. Association between electronic cigarette use and tobacco cigarette smoking initiation in adolescents: a systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health* 2021, 21: 954.

Rose JJ, Krishnan-Sarin S, Exil VJ, Hamburg NM, Fetterman JL, Ichinose F, Perez-Pinzon MA, Rezk-Hanna M, Williamson E. Cardiopulmonary Impact of Electronic Cigarettes and Vaping Products: A Scientific Statement From the American Heart Association *Circulation*. 2023, 148: 703-728.

Selya AS, Dierker L, Rose JS, Hedeker D, Mermelstein RJ. The Role of Nicotine Dependence in E-Cigarettes' Potential for Smoking Reduction *Nicotine & Tobacco Research* 2018, 20: 1272–1277.

THL Kouluterveyskysely lasten ja nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista, 2023.

Vähäkangas K, Ekblad M. Nikotiinin vaikutus sikiön kasvuun ja kehitykseen. SLL 2021 76: 2793 – 2799.

Vähäkangas K, Juusela M: Nikotiinikorvaustuotteiden myynti tulisi sallia vain apteekissa reseptillä (Mielipidekirjoitus). Mediuutiset 29.3.2023

Vähäkangas K, Juusela M. Nikotiinituotteet tulee sisällyttää tupakkalakiin (Mielipidekirjoitus). Suomen Lääkärilehti 78 (45-46): 1816-1817, 2023

WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000-2025, third edition (2019)

Linkit

DAT Lehdistötiedote, Lääkäripäivät 2024. <https://laakaripaivat.fi/2024/wp-content/uploads/2024/01/DAT-Lehdisto%CC%88tiedote-2501202448.pdf>

Juusela M, Suomen Lääkärilehti 2024. Kysy ja kirjaa potilaan nikotiinin käyttö <https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/kysy-ja-kirjaa-potilaan-nikotiinin-kaytto/?public=0c2e1f6843f66103be21da008589d348>

Nikotiinituotteet tulee sisällyttää tupakkalakiin <https://www.laakarilehti.fi/mielipide/nikotiinituotteet-tulee-sisallyttaa-tupakkalakiin/?public=b9c1474c6e73e1f8ad6dfc6457b5f069>

<https://www.mediuutiset.fi/debatti/kolme-asiaa-jotka-kannattaa-aina-selvittaa-laakari-kysy-nikotiinista-kampanja-on-avattu/267dfdc1-c62a-4683-8eb2-cac3579cd133>

<https://www.mediuutiset.fi/uutiset/nikotiinituotteiden-kaytto-lisaantyy-alakouluikaisilla-erikoislaakarilta-synkka-ennustus/5697c031-f17a-4dad-adc3-d4df2d35f418>

Maria Juusela, LT

Kliinisen fysiologian ja

isotooppilääketieteen erikoislääkäri

DAT Lääkärit tupakkaa ja nikotiinia

vastaan -asiantuntijaverkoston

puheenjohtaja

6.5.2024

<https://www.medi uutiset.fi/uutiset/kaikki-nikotiinituotteet-ovat-vaarallisia-varsinkin-nuorille-laakarin-ei-pida-koskaan-suositella/a4179abc-73cf-44a1-b5e7-1d390390c1ee>

<https://www.medi uutiset.fi/uutiset/laakariverkosto-vetoaa-nikotiinia-sisaltavien-tuotteiden-myynti-tulisi-lopettaa/445d47cf-7bc1-43f3-95af-88419e5babd9>

<https://www.medi uutiset.fi/debatti/nikotiinikorvaustuotteiden-myynti-tulisi-sallia-vain-apteekissa-reseptilla/22a995af-120f-488b-bedd-ee991afb1b68>

<https://www.medi uutiset.fi/debatti/laakarien-dat-verkosto-makukorttien-myynti-pitaisi-lopettaa-saman-tien/3c9da395-3fc0-4169-b114-aa3f29070e7e>

Juusela M, Satakunnan Kansa 2024.

<https://www.satakunnankansa.fi/satakunta/art-2000010277926.html>

OmatAskeleet – digioppipolku (Filha ry

2019)<https://www.filha.fi/hankkeet/paattyneet/raskaus-ilman-tupakkaa/omataskleet/>

Juusela ja Vähäkangas, Kohti savutonta ja nikotiinitonta elämää (Kirjanen Suomen neuvoloihin 2021),

<https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/shk/article/kse00001?toc=1116850>, Hyvin voinnin ja terveyden edistäminen, Duodecim 2022.